

ЛЕКЦІЯ 4. Правові основи та професійні стандарти в медіа

Правове й етичне регулювання діяльності медіа в Україні

Взагалі, рамкові умови діяльності національної преси, радіо, телебачення — одне з важливих питань, які потрібно розв'язати для успішного розвитку демократичного суспільства в Україні. Слід зазначити, що в українському законодавстві цій проблемі приділено досить багато уваги. Україна займає одне з перших місць у СНД за кількістю законів, присвячених діяльності мас-медіа. За роки незалежності ухвалено закони «Про інформацію» (1992 р.) (закріплює право на інформацію і закладає правові основи інформаційної діяльності), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1992 р.) (про правові основи діяльності друкованих медіа), «Про телебачення і радіомовлення» (1993 р.) (регулює діяльність телерадіоорганізацій на території України, визначає правові, економічні, соціальні, організаційні умови їхнього функціонування), «Про інформаційні агентства» (1995 р.) (закріплює правові основи діяльності інформаційних агентств в Україні та їхнього міжнародного співробітництва). Крім цього, діють закони «Про авторські права і суміжні права» (1993 р.), «Про державну таємницю» (1994 р.), «Про рекламу» (1996 р.), «Про Національну Раду України з питань телебачення і радіомовлення» (1997 р.), «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (1997 р.), «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (1997 р.) та ін.

Здавалося б, діяльність системи медіа в Україні в правовому плані відрегульована нормально і так само нормально повинна функціонувати. Але рівень застосування всіх цих законів на практиці, на жаль, потребує багато кращого. Тобто немає жодного закону в сфері медіа, що виконувався б у повному обсязі. Закони, що існують, але не функціонують, на жаль, нічого не можуть дати суспільству.

Авторське право та суміжні права в медіапросторі

Інтелектуальна власність — це результати досягнень людини в галузі духовної та науково-технічної творчості.

Авторське право — сукупність правових норм, що регулюють відносини з приводу створення та використання творів науки, літератури і мистецтва.

Під суміжними правами розуміють права на результати творчої діяльності виконавців, права виробників фонограм і відеограм та права організацій мовлення, пов'язані з використанням творів літератури та мистецтва, авторські права, які належать іншим особам.

1. Еволюція уявлень про інтелектуальну власність

Інтелектуальна власність — результат людської творчості, цілеспрямованої інтелектуальної діяльності, щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю.

Закріплення поняття «інтелектуальна власність» на законодавчому рівні вперше відбулося в Патентному законі Франції від 7 січня 1891 року. З часом у європейських країнах в понятійний обіг увійшли такі терміни, як «промислова власність» і «літературна власність».

У СРСР поняття «інтелектуальна власність» не використовували до 1990 року. Однак треба зазначити, що авторське і патентне право, з яких складається поняття «інтелектуальна власність», за радянських часів перебували під правовою охороною держави.

Поняття «інтелектуальна власність» впроваджено у науковий обіг 1967 року Конвенцією, яка заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності. Відповідно до цієї Конвенції, «інтелектуальна власність — це сукупність прав на результати творчої діяльності й засоби індивідуалізації».

Стаття 41 Конституції України закріплює норму про те, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами власної інтелектуальної творчої діяльності. Стаття 418 Цивільного кодексу України означає право інтелектуальної власності як право особи на результат інтелектуальної творчої діяльності або на інший об'єкт інтелектуальної власності, визначений законодавством.

Право інтелектуальної власності непорушне. Нікого не можна позбавити цього права чи обмежити у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом. Інтелектуальну власність характеризують певні ознаки: об'єктом інтелектуальної власності можуть бути лише такий результат творчої діяльності, який відповідає чинним нормам закону; результату інтелектуальної діяльності надають юридичний захист відповідно до чинного законодавства; право інтелектуальної власності абсолютне й обмежене певним строком.

Легальне використання інтелектуальної власності має економічний ефект. Тільки за оренду угод на право використовувати права інтелектуальної власності надходження до бюджету США за 2010 рік становили понад 2 млрд. доларів. Королівство Данія за площею приблизно рівне Дніпропетровській області. Надходження за використання інтелектуальної власності 2010 року в цій країні становили 800 млн. євро. Державний бюджет України за цією статтею отримав у тому ж році лише 30 млн. гривень.

Усі результати творчої діяльності об'єднані поняттям «інтелектуальна власність». З цього загального поняття міжнародно-правові документи окремо виділяють промислову власність (патентне право) й авторське право. Останнє пов'язане з медіапростором — це середовище, в якому виникають та існують об'єкти авторського права.

2. Основні етапи розвитку авторського права та суміжних прав у медіапросторі — форми порушення та механізм захисту

Авторське право має багатовікову історію. Особливо актуальним питання авторського права стало в XV сторіччі через появу книговидавничої справи, яка пов'язана з ім'ям Гутенберга. 1440 року він видав першу друковану

книгу. Розвиток інформаційного простору і мас-медіа об'єктивно обумовив законодавче закріплення авторського права.

Такий нормативний акт уперше видала королева Марія Тюдор. Цей статут надавав монопольний привілей на видання книжок деяким видавництвам без часових обмежень. Це порушувало права авторів і гальмувало прогрес. На цей факт неодноразово звертав увагу громадськості відомий письменник Даніель Дефо — автор книжки про пригоди Робінзона Крузо. 1710 року прийнято Статут королеви Анни, який закріплював авторське право на видання мап, книжок і креслень упродовж чотирнадцяти років з можливим продовженням ще на стільки ж. 1774 року палата лордів Великої Британії ухвалила рішення про те, що книговидавці не можуть утримувати авторське право на вічні часи. Це сталося після того, як шотландський книговидавець Александер Дональдсон почав у Лондоні друкувати книжки, на які вже вийшов термін дії авторського права. На нього подали багато позовів до суду інші книговидавці. Але завдяки кваліфікованим юристам він довів, що твори, на які минув термін авторського права, — це суспільне надбання, яке не може бути власністю тільки окремих осіб.

У США перший закон, який закріплював авторське право, ухвалено у штаті Коннектикут 1783 року. У 1783-1786 роках аналогічні закони прийнято в 13 з 15 штатів, які входили на той час до складу США. 1791 року Конгрес США визначив термін дії авторського права в чотирнадцять років з правом його продовження на бажання автора на той же термін. Після цього авторський твір діставав статус суспільного надбання. Середина XIX сторіччя ввійшла в історію авторського права гучними судовими процесами. 1841 року архівіст Конгресу США надрукував у журналі листи першого президента США Джорджа Вашингтона і був визнаний винним у порушенні авторського права. 1853 року відома письменниця Гаррієт Бічер-Стоу, авторка книжки «Хатина дядька Тома», подала позов до суду на видавця, який без дозволу переклав її книжку на німецьку мову і вдало реалізовував її серед німецьких емігрантів. Суд відмовив їй у позові, констатувавши той факт, що «переклад не просте копіювання».

Бурхливий розвиток фотографії, друкування фото в газетах і журналах привели до того, що 1865 року авторське право почало поширюватися на фотографії. Кінематографічні твори також захищали як фотографії до 1912 року, а потім визнали окремими об'єктами авторського права. У той період суб'єкти авторського права на кінематографічний твір були режисер, сценарист і композитор.

1886 року європейські країни прийняли Бернську конвенцію, яка встановила єдині правила реєстрування і захисту авторського права в Європі. 1908 року внесено зміни до конвенції, відповідно до яких авторське право зберігається за автором упродовж усього життя, а для його спадкоємців — на 50 років. 1998 року нові зміни до конвенції збільшили термін дії авторського права для спадкоємців до 70 років. Це положення діє нині майже в усьому світі.

США приєдналися і ратифікували Бернську конвенцію через понад сто років, у 1986-му. 1891 року США, за ініціативою американських письменників, прийняли власний закон про захист авторських прав. 1909 року США стали першою країною світу, яка використала знак охорони авторського права, що згодом став міжнародним. Він призначався тільки для творів, автори яких були американські громадяни. Це привело до видання у США творів авторів зі всього світу дуже великими накладками. З іншого боку, різко впав продаж творів американських письменників за межами США. Це один з яскравих прикладів корисності дотримання міжнародних норм авторського права.

Загальна декларація прав людини, прийнята на Генеральній Асамблеї ООН 10 грудня 1948 року, в пункті 2 статті 27 містить положення про те, що «кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів». 1952 року в Женеві прийнято нову редакцію Міжнародної конвенції про захист авторського права. СРСР приєднався до неї 1973 року. В 1961 році норми міжнародного авторського права почали захищати авторські права виробників програм для електронно-обчислювальних машин, а з 1980 року — авторські права на комп'ютерні програми. 1990 року авторське право почало захищати художні інсталяції та твори комп'ютерної графіки.

Захист авторських, насамперед майнових, прав передбачає не тільки правовий механізм, а й механізм впливу громадськості на порушників. Батьківщиною неурядових організацій, які захищають авторські права, небезпідставно вважають Францію. До речі, в цій країні чи не вперше у світі запрацював механізм роялті, тобто майнове право автора на відрахування винагороди за кожне виконання його твору. Так, 1837 року композитори Поль Єнріон, Віктор Парізон, поет Ернст Бурже подали позов на паризьке кафе «Амбасадор». Митці заявили про те, що вони не розуміють, чому за їжу та напої в кафе вони повинні сплачувати за рахунком, а за багаторазове виконання їхніх творів вони не отримують ані копійки. Суд задовольнив їхній позов. Авторські права також у цей час ефективно розпочали захищати і письменники. Александр Дюма, Віктор Гюго, Оноре де Бальзак створили в цьому ж році Товариство літературних авторів.

Медіа-простір на рубежі XX і XXI століття дуже змінився супроти попередніх років. Це сталося завдяки бурхливому розвитку інтернету та комунікативних технологій, а також якісно нових систем мовлення та копіювання аудіовізуальної продукції. 1998 року США ухвалили закон, який ввів захист авторського права в інтернетпросторі. Аналогічний акт прийняв і Європейський Союз.

Науково-технічний прогрес підняв на технологічно новий рівень можливості використання творів шляхом аудіо- і відеозаписів, а також програм мовлення. Постало питання про захист інтересів виконавців, розробників фонограм, відеограм, програм мовлення. Виникло суміжне право. Принципової різниці між авторським правом і суміжними правами нема. Разом з тим суміжні права мають деякі особливості: вони базуються на

використанні авторських прав, впливають із творчої діяльності щодо реалізації та використання вже оприлюднених творів, пов'язані з оригінальністю, манерою презентації твору виконавцем, з правами виробників програм мовлення.

Суміжні права — об'єкти правового захисту тільки з 1961 року. Широкомасштабне піратське копіювання фонограм привело до того, що 1971 року прийнято Конвенцію про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення, а 1996 року Всесвітня організація інтелектуальної власності ухвалила Договір про виконання і фонограми. Цей договір уперше визнав немайнові права виконавців, що здійснюють виконання каналами мовлення або через інтернетпростір. Цей міжнародний документ також закріпив право виконавців на інтерактивне виконання в онлайн-режимі.

3. Авторські та суміжні права в Україні

Цивільний кодекс України визначає перелік об'єктів авторського права. Ми перелічимо лише ті, що безпосередньо стосуються медіапростору. До таких об'єктів належать романи, поеми, статті й інші письмові твори; лекції, промови, проповіді й інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, різні сценічні твори; музичні твори з текстом або без тексту; аудіовізуальні твори; фотографічні твори; ілюстрації, переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добром або упорядкуванням їхніх складників результат інтелектуальної діяльності; комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних), якщо вони за добром чи упорядкуванням результат інтелектуальної діяльності, й інші твори.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» закріплює норму, відповідно до якої «дія закону поширюється лише на твори, що оприлюднені або виражені письмово або в іншій матеріалізованій формі». Не є об'єктами авторського права закони, укази, постанови, грошові знаки, державні символи й емблеми, затверджені державою, повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної інформації. Це пов'язано з тим, що вони не відповідають критеріям оригінальності.

Первинний суб'єкт авторського права — автор твору. Ця норма визнана в міжнародній правовій практиці. Також суб'єкти авторського права — фізичні або юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору чи закону. Співавторство — це створення твору кількома авторами. Частина твору, створену у співавторстві, визнають такою, що має самостійне значення, якщо її можна використовувати незалежно від інших частин цього твору. Однак співавторство може бути неподільним — наприклад, пісня. У цьому випадку поет має авторське право на вірш, а композитор — на музику, але авторське право на пісню у цілому вони повинні реалізувати спільно.

Авторське право виникає з моменту створення твору. Для оповіщення про свої права відповідний суб'єкт може використовувати знак охорони авторського права. Він складається з трьох частин: латинської літери С,

обведеної колом, імені особи — суб'єкта авторського права, і року першого видання.

Авторові твору належать особисті немайнові права: право на визнання людини творцем, суб'єктом авторського права; право перешкоджати будь-якому посяганню на авторське право, здатному завдати шкоди честі й репутації творця об'єкта авторського права; вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо; забороняти зазначення свого імені у зв'язку з виконанням твору; обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору. Йому також належать майнові права інтелектуальної власності на твір. До них, зокрема, належать: право на використання твору; виключне право дозволяти використання твору; право перешкоджати неправомірному використанню твору; інші майнові права на твір, встановлені законодавством.

Він також має право на плату за використання твору, якщо інше не встановлено законодавством. Автор або інший суб'єкт авторського права мають право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору, крім випадків, які передбачені законодавством. Винагорода може відбуватися у формі одноразового (паушального) платежу або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті), або у формі комбінації першого і другого. Після смерті автора право на твір переходить до спадкоємців і діє впродовж 70 років. Після закінчення терміну чинності авторського права твір стає суспільним надбанням.

З авторським правом тісно пов'язані суміжні права. Законодавство України до суміжних прав відносить право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму, програму (передачу) організації мовлення.

Відповідно до цивільного законодавства України, до об'єктів суміжного права належать: виконання, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення. Всі перелічені об'єкти тією чи іншою мірою мають стосунок до медіапростору. Цивільне законодавство ділить суб'єктів суміжного права на дві категорії: первинні суб'єкти суміжних прав (виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення); інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону.

Юридичний факт, що породжує виникнення суміжних прав, — перше виконання твору, перше вироблення фонограми чи відеограми, оприлюднення передачі або програми (для організацій мовлення). Законодавство передбачає можливість захистити й повідомити про суміжні права через розміщення знака охорони суміжних прав на упаковці фонограм і відеограм, які розповсюджуються на законних підставах. Цей знак має три обов'язкові елементи: латинська літера Р, обведена колом; імена або назви осіб (бо ними можуть бути не тільки фізичні, а й юридичні особи); рік першої публікації фонограми чи відеограми.

Цивільний кодекс України визначає майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав. До них належать: право на використання

об'єкта суміжних прав, виключне право дозволяти використання об'єкта суміжного права, право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав та інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законодавством. Немайнові права інтелектуальної власності на об'єкти суміжних прав закріплені в Законі України «Про авторське право і суміжні права». Виробники фонограм і відеограм мають такі немайнові права: право визначати ім'я (назву) на кожному носії запису або його упаковці поряд із зазначенням авторів, виконавців, назв творів, а також вимагати його згадування у процесі використання фонограм чи відеограм. Організація мовлення має право вимагати згадування своєї назви у зв'язку з записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі та публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення.

Законодавство нашої держави розглядає захист авторського права і суміжних прав разом. Порухення їх полягає в незаконному відтворенні, розповсюдженні творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а також незаконному відтворенні, розповсюдженні виконаних фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконному тиражуванні та розповсюдженні або іншому навмисному порушенні авторського права й суміжних прав, якщо це завдало майнової або немайнової шкоди. Ці порушення робляться з деяких причин. До них насамперед належать:

- слабка поінформованість населення про інтелектуальну власність узагалі і про авторське право та суміжні права зокрема;
- низький рівень економічного розвитку країни;
- низький рівень правової культури багатьох громадян.

Захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктами авторського права і/або суміжних прав виконується в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

Найпоширеніші порушення авторського права та суміжних прав — піратське тиражування творів літератури й аудіо- і відеопродукції на електронних носіях, неліцензоване використання кіно- та відеофільмів завдяки піратським сайтам інтернетмережі, безкоштовне завантажування авторської медіапродукції програм мовлення, невиплата винагороди (роялті) авторам за виконання їхніх творів.

Порушення права на об'єкт інтелектуальної власності — це адміністративне правопорушення, за скоєння якого передбачено штраф від 10 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та оснащення. Під дію цієї норми підпадає незаконне використання літературного або художнього твору — їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерні програми, бази даних; привласнення авторства чи інше навмисне порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності, який перебуває під охороною закону.

Кримінальне законодавство визнає порушення авторського права та суміжних прав злочином, якщо це завдало матеріальних збитків у великому розмірі. За скоєння цього злочину передбачена кримінальна відповідальність

у вигляді штрафу в розмірі від 200 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або виправні роботи на строк до 2 років, або позбавлення волі на той самий строк, з конфіскацією всієї протиправно виготовленої продукції. Якщо ті самі дії скоєні повторно, або за змовою групою осіб, або завдали збитків в особливо великому розмірі — це передбачає покарання у вигляді штрафу в розмірі від 1000 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або виправні роботи на строк до 2 років, або позбавлення волі на строк від 2 до 5 років.

Етичні кодекси журналістів

Стандарти журналістики законодавчо не закріплено. Їх скоріше можна назвати механізмом саморегулювання журналістської спільноти. Вже після Другої світової війни, коли спостерігався нестримний розвиток медіа всіх видів, міжнародні журналістські професійні об'єднання виступили з ініціативою створити стандарти професії, які б допомогли запобігти негативному впливові медіа на суспільство. Визнаючи можливість впливу мас-медіа на розпалення військових конфліктів на релігійних та/або етнічних підставах й інші негативні наслідки маніпулювання аудиторіями, 1954 року Міжнародна федерація журналістів ініціювала створення першого етичного кодексу журналістів, до якого могли приєднатись як окремі журналісти, так і цілі редакції або професійні об'єднання.

В незалежній Україні створено кілька таких етичних кодексів, до яких приєдналися багато журналістів, однак значного застосування цих документів не відбулося. Якщо поглянути на країни з розвинутими економіками, то можна побачити, що всесвітньої слави медіакомпанії, наприклад Бі-Бі-Сі, вимагають обов'язкового ознайомлення та дотримання етичного кодексу компанії від кожного журналіста. Ці правила — основний документ, з яким має звіряти свої дії кожен журналіст, якщо він постає перед дилемою, яким чином висвітлювати події. Основоположний принцип таких кодексів — дотримання прав та інтересів аудиторії, честі й гідності якої не можна шкодити, й яка має право на достовірну, правдиву й повну інформацію, що сприяє розв'язанню її проблем.

Журналіст несе не лише етичну відповідальність за правдивість відомостей, викладених у його матеріалі. Законодавство всіх країн передбачає судову відповідальність за наклеп або свідоме подання неправдивої інформації. Тому журналіст не повинен використовувати незаконні канали для збирання інформації. Застосування таких методів виправдане лише у випадку гострої соціальної потреби.

Між етикою та правом є подібність, але є й велика різниця. І етика, і право регулюють поведінку як окремої людини, так і великих спільнот. Але роблять це по-різному. Якщо право побудоване повністю на писаних нормах і на примусі (тобто за недотримання норм права має бути обов'язкове покарання), то етика в основному ґрунтується на неписаних нормах, які склалися внаслідок накопиченого досвіду протягом тривалого часу. Звичайно,

існують досить різноманітні кодекси етики, й журналіст може обрати для себе різні моделі поведінки (наприклад, в Україні існують два тільки всеукраїнських кодекси журналістської етики й досить багато регіональних і на редакційному рівні), на відміну від норм закону. Не такий сильний в етиці й елемент примусу. Якщо в правовому полі виконання законів забезпечують спеціальні державні органи, які мають, зокрема, й каральні функції, то в етиці примус має моральний характер і, умовно кажучи, найсильніше не позбавлення волі, а моральний осуд.

Етичні норми задають стандарти поведінки для визначених груп працівників чи для людей загалом. У цьому етичні норми подібні до правових: ті теж задають стандарти поведінки, й держава, її спеціальні органи слідкують, щоб ці норми не порушували. Але, якщо наслідком недотримання норм права можуть бути конкретні каральні заходи з боку держави, то відповідальність за порушення етичних норм найчастіше виглядає як зауваження або догана з боку інституцій, які прийняли той чи інший етичний кодекс, а також зменшення поваги з боку колег. Завжди вистачає людей, які вважають, що етичні норми створені не для них, що вони стоять вище за ці норми. До того ж не обов'язково, що це якісь асоціальні елементи. Адже етичні норми дуже швидко змінюються з розвитком суспільства. Те, що було абсолютно морально десять років тому, тепер уже — ні. Недаремно Блез Паскаль ще 1659 року писав, що «поняття справедливості так само залежить від моди, як і жіночі прикраси».

Завдяки не такому строгому регулюванню, як у випадку з правом, моральні норми охоплюють значно ширший зріз людської поведінки. Правові норми ніколи не зможуть регулювати такий широкий спектр поведінки, як моральні. Хоча, звичайно, тут немає чіткого розподілу «моральне — неморальне». Те, що аморально для одних, цілком прийнятне для інших. Однак є загальноприйняті норми, якими послуговуються всі представники журналістського цеху.

Про журналістські професійні стандарти

Ганяючись за надприбутками та намагаючись залучати численні читацькі та глядацькі аудиторії, мас-медіа використовують маніпулятивні технології, базовані на принципах розпалення сенсацій. За таких підходів, медіа деколи нехтують базовими принципами журналістики, до яких належать баланс (об'єктивність), достовірність, відокремлення фактів від коментарів, повнота, точність, своєчасність.

Баланс як стандарт журналістики

Баланс — один з основних стандартів журналістських матеріалів. Будь-які новини, особливо на контроверсійні теми, містять в собі «конфлікт» інтересів кількох сторін. Аудиторія МАЄ ПРАВО знати погляди основних фігурантів події. Збалансованим вважають матеріал, в якому подано два або більше різних поглядів. При цьому два або більше суголосних коментарів, що представляють одну зі сторін конфлікту, позбавляють журналістський

матеріал балансу. Порушення цього стандарту — ознака маніпулювання. І виняток тут — висвітлення злочинів.

Стандарт достовірності

Журналіст має бути добросовісним передавачем інформації, яку зібрав та узагальнив. Часта неприпустима помилка в журналістських матеріалах — використання недостовірної та неперевіреної інформації, пліток, результатів швидкого пошуку в інтернетмережі тощо. Нестача часу, небажання перевіряти інформацію або свідоме непосилання на джерела призводять до порушення стандарту *достовірності*. Якщо журналіст не посилається на джерела інформації, створюється враження, що він сам відшукав усі відомості, що не завжди можливо. Якщо інформація отримана з першоджерела, це значно підвищує довіру до неї. Журналіст має обов'язково вказувати, чи був він учасником події, а якщо матеріал пишеться за свідченнями інших осіб, слід, окрім перевірки правдивості їхніх слів, вказувати, як близько вони були до події, чи їхні слова не переказ слів інших свідків.

Аналізуючи матеріал на достовірність, слід звертати увагу на чотири моменти:

- близькість джерела до події, процесу чи явища;
- компетентність у розглядуваній проблемі;
- кількість джерел (що більше, то більше гарантій, що відомості достовірні);
- чи зацікавлене джерело особисто у відповідному висвітленні проблеми.

Звичайно, медіа повинні передавати інформацію максимально оперативно, але це не має шкодити перевірці матеріалів на їхню достовірність. Оприлюднення недостовірних відомостей завдасть набагато більшої шкоди, ніж затримка, викликана необхідністю їх перевірити. Перевіряти треба абсолютно всі факти, навіть ті, що здаються цілком очевидними.

Загальноприйнята в світі практика — використання в журналістському матеріалі коментарів незалежних експертів із зазначенням їхніх регалій та сфери компетенції. В Україні найчастіше коментують події політики або самі журналісти.

Один з показників порушення цього стандарту — використання висловів: «на думку експертів», «як зазначили науковці», «говорять», «усім відомо», «ви, можливо, чули про» тощо, за якими слідує основне повідомлення.

Стандарт відокремлення фактів від журналістських коментарів і думок

Окремо стоїть проблема нейтральності журналістських матеріалів. Журналіст повинен бути нейтральним, коли працює в інформаційному жанрі. При створенні аналітичного чи художньо-публіцистичного твору він має повне право на висловлення своєї позиції. Потрібно лише, щоб аудиторія могла чітко відділити цю позицію від фактів і думок інших фігурантів.

Знайомлячись із будь-яким журналістським матеріалом, треба пам'ятати, що той має задовольняти право аудиторії на отримання суспільно важливої інформації. Остання потрібна людям для кращого орієнтування в сучасному складному світі, вироблення уявлень і пріоритетів щодо власного життя. Тому основною роботою і основним суспільним завданням журналіста має бути саме збирання фактів, робота з інформацією, а не висловлювання власних міркувань та інтерпретація фактів.

Якщо в новинах висловлюються журналістські думки та припущення, то це недоброякісний продукт, який порушує стандарт відокремлення фактів від коментарів журналіста. В якісному матеріалі має бути чітко зрозуміло, де факти, де коментар та кому він належить.

Стандарт повноти

Цей стандарт передбачає вичерпне подання ключових фактів з теми матеріалу, новини. В новинах мають бути представлені всі значущі факти з розглядуваної проблеми, без вилучень і купюр. Обов'язкова наявність якісних оглядів попередніх подій, як в плані передісторії сьогоденної події, так і в плані роз'яснення складних понять (експертні роз'яснення «що це таке»). Порушення стандарту повноти призводить до спотворення інформації на користь однієї зі сторін «конфлікту», а це — маніпулятивний засіб. Тенденційний відбір фактів — грубе порушенням етичних і професійних стандартів. Тому при споживанні новин та інформації варто запитувати самого себе: а чи була інформація достатньо повна, щоб можна було зробити висновки щодо негативних чи позитивних наслідків дій усіх сторін — учасників «конфлікту».

Стандарт точності

Коли говоримо про точність подання інформації, маємо на увазі відповідність кожного подання реальності, точність цитування думок, назв, цифр та інших даних. Точність можна визначити, якщо звернутися до інших авторитетних джерел інформації (інформаційних агенцій тощо). Неточність подання очевидна, коли окреме ЗМІ подає факт чи окрему думку інакше, ніж решта каналів інформації.

Порушення стандарту точності може бути також навмисним, коли факти перекручуються або розповсюджується свідомо брехлива чи напівбрехлива інформація. Один з обов'язків професійного журналіста — перевірка фактів, про які він повідомляє. Часто неточність — результат звичайної журналістської недбалості. На жаль, тепер фактично в усіх медіа немає бюро з перевірки інформації, що підвищує ймовірність добросовісних помилок.

Неперевірена та неточна інформація з'являється і внаслідок браку часу та бажання повідомити сенсаційну новину раніше, ніж інші медіа.

Стандарт своєчасності

Своєчасність новини — один з найкраще дотримуваних професійних стандартів, бо на свіжі новини найбільший попит. Новини та інформація мають бути актуальними для аудиторії в момент її споживання. Якщо цей стандарт порушується, це може означати, що медіа або журналіст керувались

іншими мотивами й новина запропонована на замовлення або через брак інших актуальних новин. Тому, якщо ви стикаєтеся з неактуальними новинами, які повідомляють про події давно минулих часів або не залишають часу для прийняття рішень людині, бо повідомлені запізно, то це можна вважати свідомим маніпулюванням або просто браком журналістського професіоналізму.